

13. Vievandstørke og global stream: Den katolske kirke i Danmark under COVID-19-krisen

Af lektor Jakob Egeris Thorsen, Aarhus Universitet, e-mail: teojet@cas.au.dk og Astrid Krabbe Trolle, Ph.d., Religions sociologisk vidensmedarbejder i Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter. E-mail: Trolleas@gmail.com

Vievandsdispenseren

Foto: Jesper Fich.

Den 5. september 2020 postede sognepræsten ved Sankt Mariæ Kirke på Frederiksberg et billede på Facebook af en elektrisk vievandsdispenser, der var opstillet på kanten af vievandskarret i dåbskapellet. Det

var ledsaget af en takketekst til det tilhørende klostres Lioba-søstre, som havde fremskaffet apparatet.⁶⁴ Med dispenseren kunne de troende nu atter sikkert korse sig med vievand ved indgangen til kirkerummet. Dispenseren afsluttede en seks måneder lang "vievandstørke" på Frederiksberg, der tog sin begyndelse en uge før COVID-19-lukningen, da biskop Czeslaw Kozon den 7. marts 2020 udsendte instrukser, der skulle mindske smittefaren i forbindelse med gudstjenester, efter at smitten var konstateret i Danmark. Eksemplet viser, hvordan den katolske kirkes sakramentale selvforståelse – herunder vægtlægningen på de religiøse elementers håndgribelighed – kombineres med de hygiejniske retningslinjer under COVID-19-krisen.

Den katolske kirke er det næststørste kristne kirkesamfund i Danmark og fik ligesom andre religiøse institutioner og grupper drastisk påvirket sit virke, da COVID-19-pandemien ramte landet i marts 2020. I artiklen belyser vi, hvordan den katolske kirke reagerede på pandemien og de mange restriktioner af det sociale liv, der fulgte i kølvandet på udbruddet.

Efter kort at have skildret den katolske kirke i Danmark, vil vi særligt behandle følgende: Først vil vi så præcist som muligt beskrive forløbet omkring perioden op til og under nedlukningen og den efterfølgende genåbning med henblik på at dokumentere, hvad der skete i kirken og relatere det til aktiviteterne i det omkringliggende samfund. Her interesserer vi os særligt for kirken på nationalt niveau, nemlig bispedømmet København. Derefter følger en række tematiske nedslag, der skildrer, hvordan nedlukningen udmøntede sig i lokale kirker og sproggrupper. Her undersøger vi betydningen af lukningen af de fysiske kirkerum, online aktiviteter og kommunikation, herunder den ad hoc kreativitet, der i sagens natur kom til at præge mange initiativer. De nye restriktioner medførte nye tiltag som plastikhandsker, afstand og diskussioner om den rette håndtering af hellige genstande og ritualudførelse i kirkerummet.

I de tematiske nedslag tager vi udgangspunkt i den store katolske kirke i Aarhus (Vor Frue menighed) med inddragelse af eksempler fra andre danske menigheder, og da den katolske kirke i Danmark er kendetegnet ved en meget høj grad af multietnicitet, vil vi endvidere se på kirkelivet i tre af de største udenlandske sproggrupper i kirken i Danmark, nemlig polakkerne, filippinerne og vietnameserne. Vi har valgt disse menigheder og grupper for at opnå geografisk og kulturel bredde. Vi tager udgangspunkt i syv interviews med biskoppen, præster og repræsentanter for både danske og udenlandske sproggrupper samt online materiale fra hjemmesider og Facebook i perioden.

En multikulturel og hierarkisk kirke

Det første kendetegn ved den katolske kirke i Danmark er dens multikulturelle karakter. Mange af dens medlemmer, herunder præsterne, orienterer sig i høj grad i forhold til den globale katolske kirke. Det gælder både i form af paven og kirkens ledelse i Vatikanet, men også i form af katolske medier (radio, TV, hjemmesider og sociale medier), transnationale åndelige fællesskaber inden for kirken, samt - for de mange katolske migranternes vedkommende - de lande, bispedømmer og lokale kirker, som de endnu har en ofte stærk tilknytning til og kommunikation med. Igennem artiklen fremhæver vi de forskellige transnationale, nationale og lokale lag, der for de fleste katolikker eksisterer ved siden af hinanden i det globale kirkelige fællesskab.

---

⁶⁴ Som et kuriosum kan vi nævne, at den satiriske netplatform med fiktive nyheder RokokoPosten allerede den 16. marts bragte en nyhed om vievandssprit i den katolske kirke: www.rokokoposten.dk/2020/03/16/den-katolske-kirke-indfoerer-vie-handsprit (set 27. november 2020).

Et andet kendetegn ved den katolske kirke er dens hierarkiske struktur, der er ensartet verden over, og som gør det overskueligt at analysere, hvor beslutninger på nationalt og internationalt niveau træffes, og hvordan de bliver implementeret og fortolket på helt lokalt niveau. I en krise, der som COVID-19 greb så dybt og hurtigt ind i kirkelivet, skulle egne interne kirkelige regler spille sammen med de nationale myndigheders ditto. Dette medførte mange forskellige reaktioner i kirken alt efter national eller transnational orientering. Det etablerede kirkelige hierarki gør dog, at der aldrig er tvivl om, hvor den formelle autoritet ligger. En formel autoritet som under denne krise måtte tilpasse sig de verdslige myndigheders generelle reguleringer af det offentlige liv. Vi inddrager den strukturelle organisering i gennemgangen af forløbet for at understrege noget af det særegne ved den katolske kirke.

Den katolske kirke i Danmark i tal

I 2018 var der 49.422 registrerede katolikker i Danmark (inkl. Færøerne og Grønland), som var fordelt på 40 menigheder. Det svarer til 1 procent af den danske befolkning. Man må formode, at det reelle tal er en hel del højere, da ikke alle udenlandske katolikker registrerer sig som sådanne hos kirken, når de tager ophold i Danmark.⁶⁵ Den katolske kirke i Danmark har 61 kirker og kapeller, 73 præster (inkl. emeriti), 10 permanente diakoner og 87 ordenssøstre. Den almindelige ugentlige kirkegangsprocent ligger på 20%.⁶⁶ Gudstjenestesproget i menighederne er dansk, men der fejres også ugentlige messer på andre sprog, særlig engelsk, polsk, vietnamesisk og tamil. Langt de fleste katolikker i Danmark tilhører den latinske ritus, d.v.s. er romersk-katolske, men der er også menigheder, der følger den orientalske ritus, fx kaldæere i Søborg og Aarhus, samt ukrainere, der holder til ved domkirken i Bredgade i København, men som også har faste fejring i Vejle og Aalborg. Biskop Czeslaw Kozon har ledet kirken siden 1995, og han er dermed den kirkelige autoritet, som på det overordnede plan besluttede, hvordan kirken skulle forholde sig til COVID-19-situationen i foråret 2020.⁶⁷

Nedlukning og åndelig kommunion

Foruden det ovennævnte forbud mod de fælles vievandskar, der nødvendiggjorde dispenseren efter genåbningen, indførte biskop Kozons instruks fra 7. marts også forbud mod håndtrykket under den rituelle fredshilsen, samt mod at modtage kommunionen (nadveren) i vinens skikkelse, da der i den katolske kirke drikkes fra den samme kalk. Ligeledes måtte kirkegængerne ikke længere modtage brødet direkte i munden, sådan som der er tradition for i mange lande. I stedet måtte brødet fra nu af kun modtages i hånden, som også er den gængse praksis i Danmark.⁶⁸ Som vi skal se nedenfor, har mange af disse spørgsmål sidenhen

⁶⁵ Ifølge Danmarks statistik var der således i 2019 ca. 34.000 polakker, 13.000 litauere, 8.500 Filippinere, 7.500 italienere, 5.500 spaniere, 5.000 franskmænd i Danmark, hvoraf en betragtelig del må forventes at tilhøre den katolske kirke, jf. <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=29446&sid=indv2019> (set 17. januar 2021).

⁶⁶ Tallene stammer fra Bispedømmet Københavns hjemmeside: <https://www.katolsk.dk/bispedømmet/bispekontoret/statistik/> (set 17. januar 2021). Her kan man også læse, at ca. 8.500 af de registrerede medlemmer var under 16 år, at der i 2018 blev foretaget 644 dåb, 420 firmelser (konfirmation), 133 vielser og 244 begravelser. Samtidig blev 44 ikke-katolikker optaget i kirken, mens 79 personer meldte sig ud.

⁶⁷ Interview med Biskop Czeslaw Kozon og generalvikar Niels Engelbrecht 23. september 2020.

⁶⁸ se https://www.katolsk.dk/den-katolske-kirke-i-danmark/aktuelt/single-news/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=15675&cHash=b30b41dd5be411c2ab07b6cb50f9725b (set 17. januar 2021).

givet anledning til en kontinuerlig debat i forbindelse med genåbningen i den katolske kirke. Først gengiver vi dog kronologien i COVID-19-krisen, som den så ud fra et katolsk perspektiv i Danmark.

Efter en uge med restriktioner for fysisk kontakt i kirken, offentliggjorde og rundsendte biskop Kozon den 12. marts en meddelelse om, at den katolske kirke - i lighed med folkekirken - aflyste alle hverdags- og søndagsmesser samt alle sociale arrangementer i sognegårde.⁶⁹ Biskoppen meddelte, at søndagsmessepligten var midlertidigt ophævet og forsøgte med opmuntrende ord at angive, hvordan kirkegængerne i den givne situation kunne vende afsavnet til noget åndeligt opbyggeligt:

Under de givne omstændigheder er det ikke en synd at udeblive fra søndagsmessen. Det gør ikke savnet mindre smerteligt for os. Dog er man ikke af den grund udelukket fra fællesskabet med Kristus. Kirken kender også en praksis, som kaldes åndelig kommunion. Den består i i bøn at udtrykke sin tro på Kristi nærvær i eukaristien og sin længsel efter at være forenet med ham. Selv om det er påtvunget p.gr. af omstændighederne, kan vi også hermed udtrykke vor solidaritet med de trosfæller, som over længere tid og under langt alvorligere forhold må undvære eukaristien. Samtidig kan vi inddrage vort afsavn i vor fastetidspraksis sammen med øget bøn og større iver i vort forhold til Gud. Både åndelige og materielle afsavn kan lære os en større værdsættelse af de goder, vi har til rådighed. (https://www.katolsk.dk/den-katolske-kirke-i-danmark/aktuelt/single-news/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=15682&cHash=11b7dcd403d115d5b9302cc65670ea3c)

Som citatet oven for viser, var anbefalingen fra bispedømmet at deltage i kommunionen på åndelig vis. "Åndelig kommunion" betyder i bøn og andagt at forene sig med Kristus i sakramentet uden fysisk at modtage dette.⁷⁰ Kirkelige handlinger (dåb, bryllup, begravelse) var stadig tilladt i kirkerummet, men kun med deltagelse af den nærmeste familie. Forholdene omkring begravelse og bisættelser blev først præciseret den 18. marts, hvor det blev slået fast, at 10-personers reglen *ikke* gjaldt for begravelse, men at det her var tilladt at være 1 person pr. 4 m² (dvs. fx 50 personer i kirke på 200m²).

I tiden efter nedlukningen den 12. marts herskede der forvirring om, hvorvidt de katolske kirker måtte være åbne for andagtssøgende, dersom regler om afstand og håndsprit mv. blev overholdt, eller om de - i lighed med folkekirken - skulle forblive helt lukkede. Forvirringen afspejlede den generelle krisesituation i Danmark, hvor nedlukningen af alle offentlige institutioner stod næsten uden historisk fortilfælde.⁷¹ Nogle kirker var lukkede, andre var åbne, bl.a. for at folk kunne komme til skriftemål, som er meget efterspurgt i fastetiden. På nogle katolske facebook-sider udspandt der sig en ret ivrig debat om dette emne, med stærke holdninger pro et contra. Den 21. marts valgte biskoppen derfor at melde ud, at alle katolske kirker i lighed med folkekirken ville følge Sundheds- og Ældreministeriets bekendtgørelse af den 17. marts og holde kirkerne

---

⁶⁹ se: https://www.katolsk.dk/den-katolske-kirke-i-danmark/aktuelt/single-news/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=15682&cHash=11b7dcd403d115d5b9302cc65670ea3c (set 17. januar 2021).

⁷⁰ "Åndelig kommunion praktiseres under normale omstændigheder af mennesker, der ikke har mulighed for at komme i kirke, eller som af kirkedisciplinære årsager er udelukket, fx fraskilte, der civilt har giftet sig igen og dermed bryder det første sakramentale ægteskab, som fra et kirkeligt perspektiv stadig har gyldighed.

⁷¹ Samme forvirring om gældende regler og undtagelser for trossamfund ramte i nogen grad også folkekirken, der ellers som offentlig institution var lukket ned (FUV 2020).

lukkede.⁷² Sagen stoppede imidlertid ikke her. For den 3. april kunne dr.dk's hjemmeside berette, at den katolske domkirke i Bredgade stadig var åben, så folk kunne gå ind til skrifte, og at dette havde givet anledning til megen debat.⁷³ I artiklen forsvarer biskoppen denne praksis ("en god mellemløsning").

Kirke- og kulturminister Joy Mogensen (S) havde, som det fremgår af artiklen, på dette tidspunkt blot opfordret til, at anerkendte trossamfund følger folkekirken praksis. Biskoppens udtalelse kan således synes at stride mod bispedømmets egen instruks à 21. marts.

I modsætning til fx folkekirken fortsatte ikke-offentlige messer hver dag i de fleste katolske kirker fra den 12. marts og igennem hele nedlukningsperioden.⁷⁴ I de daglige messer deltog præsterne og få andre - typisk ordenssøstre eller ansatte ved kirken - op til de ti personer, som var den maksimale grænse for deltagere. Den 7. maj fik den katolske kirke sammen med andre trossamfund meddelelse om genåbning, men uden præcise retningslinjer for en sådan. Først den 17. maj - dagen inden selve genåbningen - udsendte Kirkeministeriet en instruks med beskrivelse af de ny retningslinjer, og dermed kom mange kirker lidt snublende ind i genåbningen. Nogle kirker havde dog forberedt sig på forskellige scenarier. Vor Frue menighed i Aarhus havde således på forhånd oprettet et elektronisk tilmeldingssystem på billetto.dk, så kirken kunne sikre sig, at antal og afstand kunne opretholdes i forbindelse med fejringen af Kristi Himmelfart, der faldt den 21. maj. Den 19. maj fulgte mere udførlige vejledninger fra bispedømmet, som blev præciseret og suppleret yderligere den 11. juni og den 22. juli.

De nye retningslinjer fra 11. juni vedrørte ministerielt skærpede regler om brug af handsker ved håndtering af fødevarer, hvor biskoppen indskærpede, at uddelingen af hostier (oblater) underkommunionen skulle udføres med handsker. I kirken opstod dermed en diskussion om, hvorvidt nadverelementerne kan betegnes som fødevarer i traditionel forstand. Da restriktionerne medførte nogen usikkerhed og modstand i nogle menigheder, udsendte biskoppen endnu en påmindelse om de nye regler den 22. juli. Her viser vi et udførligt uddrag af meddelelsen, fordi den meget klart illustrerer, hvad der er på spil i den katolske kirke i forbindelse med COVID-19-restriktionerne. Her er det særligt det at skulle modtage kommunion med handsker og i hånden, der vækker stærke følelser hos nogle katolikker:

Disse påbud går tæt på, da Eukaristien er noget af det helligste, vi kan omgås. Det betyder også, at stærke følelser bliver vakt både hos dem, der uddeler og modtager kommunionen. Der er noget yderst unaturligt ved at skulle bruge handsker, og for mange er det stadig grænseoverskridende at modtage kommunionen i hånden. ... For mange er det en stor udfordring at indse nødvendigheden af at modtage kommunionen i hånden. Det skal understreges, at det under normale omstændigheder er det enhver troendes ret at modtage kommunionen i munden. ... Selv om det for mange er uvant, er det på ingen måde respektløst at modtage kommunionen i hånden, når man ellers er rigtigt disponeret, dvs. tror på Kristi virkelige nærvær og er i nådens stand. Derfor må måden at modtage kommunionen på ikke

⁷² se: https://www.katolsk.dk/den-katolske-kirke-i-danmark/aktuelt/single-news/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=15695&cHash=07848abf0de0babf7ac8ebfec9182bb2 (set 17. januar 2021).

⁷³ se: <https://www.dr.dk/nyheder/regionale/hovedstadsomraadet/mens-folkekirken-er-lukket-holder-katolske-kirker-aabent-trods#:~:text=Mens%20det%20meste%20af%20Danmark,til%20skrifte%20hos%20kirkens%20pr%C3%A6st> (set 17. januar 2021).

⁷⁴ I en katolsk forståelse fejrer præsten messen på vegne af hele kirken, og den kan derfor også fejres meningsfuldt uden deltagelse af en menighed.

blive et alvorligt samvittighedsspørgsmål. ... For mange betyder forbuddet mod mundkommunion, at de i denne tid afholder sig fra at modtage Kristi Legeme og nøjes med den åndelige kommunion. Dette står naturligvis de pågældende frit for; men bør samtidig også give anledning til overvejelser, om det er rimeligt at give afkald på modtagelsen af Kristus blot fordi, det ikke kan ske under en bestemt form.

Trods de udfordringer, det giver, gælder de tidligere udsendte retningslinjer således stadig, indtil andet meddeles, hvilket betyder at

Kommunionen kan kun modtages under brødets skikkelse og i hånden. Uddeling af kommunionen i munden må heller ikke finde sted efter messen,

og at

Præster og andre kommuniionsuddelere skal bære handsker. Brugen af handsker kan ikke erstattes af afspritning af hænderne.

(https://www.katolsk.dk/den-katolske-kirke-i-danmark/aktuelt/single-news/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=15791&cHash=990031fe3d1d2ff7a2cc29c1700f0082 (set 17. januar 2021). Fremhævning i originaltekst.)

Som det fremgår af ovenstående citatet fra biskop Kozons indskærpelse af kommuniionsreglerne, er det på ingen måde selvfølgelig for nogle grupper i kirken at skulle give afkald på deres normale ret til at modtage kommunionen i munden. Som biskoppen skriver, er eukaristien forbundet med mange følelser, da det er noget af det helligste i kirken. Alene citatets beskrivelse af de ny retningslinjer som "unaturlige" og "grænseoverskridende" viser os, hvordan ændringerne i kommuniionsformen virkelig betyder meget i mere traditionelt indstillede dele af kirken. I teksten taler biskoppen med en klar og autoritativ stemme. Han fremhæver de gældende regler med markeret skrift, sådan at ingen kan være i tvivl om budskabet. Handskepåbuddet under kommunion er siden blevet ophævet.

Opsummerende minder retningslinjerne fra den 22. juli os om den katolske kirkes særlige blanding af forskellige nationaliteter, hvor retten til mundkommunion er stærk hos nogle sproggrupper for eksempel polakkerne. Sammen med den interne etniske diversitet, får vi også et billede af den hierarkiske struktur i den katolske kirke, hvor biskoppen er en autoritet, der kan og må skære igennem ved prekære spørgsmål.

Kirkedøren lukkes, - det virtuelle rum åbnes

Som vi har set fra gennemgangen af tidsforløbet hen over forår og sommer 2020, blev de lokale katolske kirker lukket fra den 12. marts og definitivt fra den 21. marts. Det tidlige forløb for COVID-19-perioden stemmer således i store træk overens med de øvrige trossamfund i Danmark. Lukningen af kirkerne blev også startskuddet til streaming af messer i flere menigheder.

I Vor Frue menighed i Aarhus blev de første udsendte retningslinjer den 7. marts straks implementeret og offentliggjort på menighedens meget aktive Facebook-side (FB). I de dage gik det langsomt op for alle, at COVID-19 var et større og potentielt langt farligere fænomen, end man havde kunnet forestille sig. Allerede den 10. marts opfordrede kirken i et FB-opslag af menighedsrådsformanden Anne-Mette Frey og sognepræst p. Kris Augustyniak SJ ældre og syge til at overveje deres deltagelse i gudstjenesterne. Samtidig blev der opfordret til at holde afstand, og der blev opsat ekstra stole. Den 11. marts blev alle andre aktiviteter end gudstjenester aflyst (fx i sognegården), og samtidig udgik der en klar opfordring til ikke at opsøge de ældre præster ved kirkens jesuitterkommunitet, fx i forbindelse med et ønske om skriftemål. Den 12. marts fulgte

så, som nævnt, biskoppens aflysning af alle messer samt ophævelsen af søndagsmessepligten for landets katolikker. Allerede samme dag meddelte Vor Frue menighed i Aarhus, at de fra fredag den 13. marts ville transmittere messen fra jesuitternes huskapel via FB og YouTube, med link fra menighedens hjemmeside.⁷⁵ Selvom der var lidt problemer med teknikken, lykkedes transmissionen. Sognepræsten p. Kris Augustyniak SJ og andenpræsten p. Kristoffer Michalski SJ fortæller, at der var tale om ren improvisation.⁷⁶ De havde ikke professionelt optageudstyr og brugte derfor deres iPhone-mobiltelefoner. Ikke desto mindre fortsatte transmissionerne herefter på daglig basis, de fleste dage på dansk, men også nogle gange på engelsk, polsk og vietnamesisk.

Mange katolske menigheder henviste efter nedlukningen til den katolske domkirke Sankt Ansgars hjemmeside, hvor der før krisen allerede i flere år var blevet livestreamet messer hver søndag.⁷⁷ Med nedlukningen begyndte Domkirkens præster og menighedsråd at streame hver dag.

For polske katolikker i Aarhus, Viborg og Aalborg var der relativt få digitale polske messer. Dertil var mange andre kirkelige aktiviteter også aflyst. Dog var der streaming af polske messer i københavnsområdet. Den ansvarlige for de polsktalende sproggrupper i den midt- og nordjyske del af landet, p. Herbert Krawczyk SJ, fortæller, at mange polske katolikker havde mulighed for at følge messer fra Polen over TV, radio eller online i stedet for.⁷⁸

For vietnameserne på Sjælland blev det muligt at følge vietnamesisk messe online i nedlukningsperioden, da den ansvarlige præst, p. Peter Kim Tang Nguyen, livestreamede over Messenger-tjenesten.⁷⁹ For præsten var det vigtigt at få videreformidlet de gældende kirkelige forholdsregler fra regeringen og biskoppen, sådan at reglerne blev overholdt.⁸⁰ Den filippinske sproggruppe følger normalt de engelsksprogede messer, når de ikke deltager i de danske. Mange engelsksprogede messer blev transmitteret online i perioden, men ligesom den polske gruppe benyttede den filippinske sproggruppe sig også af at streame messer fra andre dele af verden.

Selvom den katolske kirke er meget global i kraft af sin struktur og geografiske udbredthed, er det langt fra alle menigheder i Danmark, der er vant til at livestreamere deres kirkelige aktiviteter. Sankt Annæ Kirke på Amager i København, der huser både en polsk, en dansk og en engelsktalende (filippinsk) menighed, begyndte at streame messer over FB hver søndag fra den 22. marts. I den allerførste periode henviste kirken til messerne i Domkirken. Derudover viste Sankt Annæ Kirkes FB-side billeder fra den tomme kirke, sådan at følgerne fik adgang til kirkerummet igennem de digitale billeder, når den nu var lukket for offentligheden.⁸¹ I løbet af de ugentlige messestreams fra slutningen af marts til midten af maj begyndte den digitale menighed at deltage mere aktivt undervejs i livestreamingen. Flere begynder at skrive "I am watching" ved starten af den digitale messe, og undervejs kvitterede følgerne med et "Amen", på de steder i liturgien, hvor menigheden normalt tilslutter sig den af præsten fremførte bøn. Den løbende synliggørelse af følgerne i kommentarfeltet på FB var en hjælp for de andre digitale følgere, da online-formatet ændrer den sociale ramme for messen. FB var det første valg af digital platform, da de fleste menigheder i forvejen bruger det

⁷⁵ <https://www.katolsk-aarhus.dk/> (set 8. januar 2021).

⁷⁶ Interview med p. Kris Augustyniak SJ og p. Kristoffer Michalski SJ 29. oktober 2020.

⁷⁷ <https://katolsk.mediaplatform.dk/watch/4795> (set 8. januar 2021)

⁷⁸ Interview med p. Herbert Krawczyk SJ 27. november 2020.

⁷⁹ Skriftligt interview med p. Peter Kim Thang Nguyen 13. november 2020.

⁸⁰ se: <https://katolsk.mediaplatform.dk/> (set 8. januar 2021)

⁸¹ www.facebook.com/Sankt-Annæ-kirke (set 20. november 2020).

til at kommunikere med medlemmer. For præsterne blev den livestreamede version af messen en anderledes og mere ensom oplevelse. Her beskriver den ansvarlige præst for de filippinske katolikker p. Piotr Grzeskiewicz CsrR streamingsituationen:

It was a difficult time for me as a priest. Obviously, it would be much easier if people could come to church as they normally would. Attending the Mass by facebook will never be the same as physical presence. During that time I felt some kind of spiritual emptiness. Before the coronavirus pandemic, the church was packed full. Then I did not even know if somebody is watching the livestreaming Mass. It was a very strange feeling, but thank God now we can meet with our parishioners at St. Anne's Church.⁸²

Citatet fra p. Piotr Grzeskiewicz fortæller os om den ekstraordinære situation, hvor messen afholdes uden den fysiske menighed. Her hører vi, hvor vanskelig nedlukningen også har været for kirkens præster, der streamede messen uden at have en fornemmelse for deres menighed. Onlineformatet har dermed en større rækkevidde men også en tendens til at skjule menigheden, så hverken præst eller andre FB-følgere helt kan fornemme menighedsfællesskabet.

I Vor Frue menighed i Aarhus blev messerne til påske rykket fra kapellet og tilbage i kirken. Præsterne oplevede det som "meget, meget mærkeligt" at skulle fejre højtiden i en tom kirke. Selvom det aldrig var et realistisk perspektiv, siger sognepræst Kris Augustyniak SJ, at han personligt har overvejet slet ikke at fejre gudstjenesterne for derved solidarisk at tilslutte sig den ufrivillige faste fra messen, som hans sognebørn var blevet pålagt. Dette gjorde han på baggrund af en refleksion over betydningen af en messe uden fysiske tilstedeværelse og aktiv deltagelse af Guds Folk (dvs. menigheden) i lyset af Andet Vatikankoncilsteologi, der netop lægger vægt på disse. Da mange imidlertid lagde stor vægt på de streamede messer, var det aldrig en realistisk mulighed. Til påske kompeniserede præsterne for fraværet af menigheden ved - ligesom mange andre steder i den kirkelige verden - at opklæbe indsendte billeder af sognebørnene på stoleryggene i kirkerummet, hvilket gav præsterne en bedre fornemmelse af, hvem de virtuelt var i kirke med. Omkring 110 sognebørn havde fulgt opfordringen og indsendt et billede.

Overgangen til digitale gudstjenester har for den katolske kirke i Danmark betydet et betragteligt fald i de indtægter, der under normale omstændigheder kommer via søndagskollekten. I begyndelsen af april blev der på flere sognes FB-sider annonceret, at der var indtægtstab, og menighederne blev derfor opfordret til enten at give via MobilePay eller at tilslutte sig bispedømmets frivillige kirkeskatsordning.⁸³ Selvom, der hurtigt opstod et mangfoldigt tilbud af online messer på diverse sprog fra Danmark, er det de fleste præsters indtryk, at den virtuelle deltagelse var markant lavere end ved almindelige gudstjenester.

Med de mange restriktioner og den sideløbende digitalisering af kirkens aktiviteter opstod der en ny form for offentlighed omkring menighedens liv, da mange forhold blev synlige på nettet. Nu havde alle følgerne via live-streaming på f.eks. FB mulighed for at se, hvordan både præster, ministre og kirkegængere agerede under messen. Brugen af masker, handsker, sprit og afstand blev dermed noget, alle

⁸² Interview med p. Piotr Grzeskiewicz C.Ss.R 11. november 2020.

⁸³ Ifølge katolsk kirkeret må kirkemedlemskab og kirkebidrag/skat ikke gøres gensidigt afhængig af hinanden. I Danmark er det således kun ca en tredjedel af bispedømmets medlemmer, der er tilmeldt en fast kirkeskatsordning.

havde adgang til at vurdere. Dette resulterede i at flere følgere faktisk udøvede en form for "online policing" af eksempelvis kirkens præster i forhold til at vurdere overholdelse af afstand, brug af håndsprit mm.

Skriftemålgåtur i det fri

I løbet af nedlukningsperioden og den efterfølgende genåbning blev den katolske kirke ligesom alle andre trossamfund nødt til at tænke i alternative måder at være kirke på. I Vor Frue menighed i Aarhus blev undervisningen af børn, der skulle forberede sig til deres første kommunion (nadder), og af unge, der skulle forberede sig til firmelse (konfirmation) aflyst. Først under den anden nedlukning (fra medio december 2020) blev den gradvist flyttet over på digitale platforme. Nogle af de andre grupper, der ellers mødes til bøn, samtale og bibellæsning flyttede over på digitale platforme. P. Kristoffer Michalski SJ gjorde den erfaring, at fællesskaber og grupper, der allerede fungerede godt, uden problemer kunne flytte over i et virtuelt rum, hvorimod det var svært at etablere og påbegynde nye grupper eller initiativer.

Ud over livestreaming af messer, andagter og meditationer under og efter nedlukningen, var der flere tiltag som eksempelvis skriftemålet, der nu fandt nye former. Nedlukningen begyndte i fastetiden og løb hen over påsken og langt ind i påsketiden. Fastetiden er normalt et tidspunkt, hvor mange katolikker går til skrifte for at forberede sig på påsken. Derfor blev en konsekvens af nedlukningen, at flere katolikker ikke kom til skrifte i år, da skriftestole og -rum ofte var lukkede. Selvom der er nogen usikkerhed om, hvorvidt forsoningens sakramente (skrifte) kan formidles elektronisk, for eksempel via telefon eller videosamtale, er det den almindelige opfattelse, at det ikke er en mulighed. De, der derfor alligevel opsøgte præsterne i Aarhus med henblik på at aflægge skriftemål, måtte derfor gøre det udenfor og med god afstand, eller på det, som p. Krist Augustyniak SJ kaldte én af sine "mange skriftemålgåture" i Mindeparken og Botanisk Have.

På Nørrebro i København blev skriftemålet i Sakramentskirken rykket til et af præsternes kontorer, hvor der var mere plads, så afstandskravene kunne overholdes. Generelt fulgte de polske, vietnamesiske og filippinske katolikker i stor udstrækning de dansktalende menigheders praksis. Ofte har de enkelte kirker flere forskellige sproggrupper under samme tag, og derfor blev det i denne periode ofte den fysiske kirke og de enkelte præsters opfindsomhed, der kom til at udforme hvordan COVID-19-tiltagene blev implementeret. I nedlukningsperioden fik telefonsamtalen en ny og større betydning. Præsterne ringede mange steder kontinuerligt rundt til særligt de ældre og mindre digitalt aktive medlemmer af menighederne for at høre, hvordan det gik.

Ud over information om gudstjenester, blev FB-siden i menigheden i Aarhus også brugt til at viderebringe nationale og internationale informationer og opmuntring. Der blev således både linket til HM Dronningens ekstraordinære tale til folket den 17. marts, til en tale af jesuiternes øverste general p. Arturo Sosa SJ den 25. marts, og naturligvis blev der også henvist til Pave Frans' helt ekstraordinære *urbi et orbi*-velsignelse den 27. marts kl 18 med meddelelsen om, at alle troende, der i bøn og ånd tilsluttede sig pavens intentioner, kunne vinde fuldt aflad. Kirken i Aarhus tilsluttede sig endvidere folkekirkens daglige klokkeringning kl. 17 og formidlede oplysninger om bønner og andagter, som menigheden kunne anvende hjemme.

Bøn og menighedsliv under nedlukningen

Et studie fra Københavns Universitet har vist, at den globale religiøse reaktion på COVID-19-pandemien har været en mulig øget bønaktivitet i hele verden (Bentzen 2020). Især har google-søgninger på ordet "corona

virus prayer” været populære i foråret 2020, da hele verden har været ramt af sygdommen og de medfølgende nationale restriktioner. Også i den katolske kirke har bøn været en central del af både de enkelte katolikker og sognenes repertoire. Pave Frans opfordrede til fælles bøn den 29. marts 2020, noget flere kirker herhjemme viderebragte til deres menigheder. Derudover formidlede mange sogne fælles bøn for verden igennem daglige bønserutiner. I Sankt Nikolaj Kirke i Esbjerg opfordrede sognepræst Benny Blumensaat således til fælles rosenkransbøn hver dag kl. 18 fra den 16. marts og frem.⁸⁴ Kirken samler både danske, polske og vietnamesiske katolikker, og dermed gav den daglige rosenkrans også rum til at bede for menighedens familier og bekendte i andre lande. Allerede den 14. marts begyndte sognet i Aarhus at have en daglig live-sending af rosenkransbøn kl 16, hvor sognebørnene kunne bede med hjemmefra. Denne rytme med daglig transmission af messe og rosenkrans fortsatte gennem hele nedlukningsperioden og er, omend i langt mere begrænset omfang, fortsat hele 2020, da mange ældre og skrøbelige menighedsmedlemmer i skrivende stund ikke har kunnet vende tilbage til fysisk deltagelse pga den fortsatte smitterisiko.

For den vietnamesiske, den polske og den filippinske sproggruppe havde COVID-19 også store konsekvenser for det daglige religiøse liv. I det daglige samler kirkerne ofte flere forskellige grupper, der bruger kirken til en række aktiviteter. I Sankt Annæ Kirke på Amager er kælderrummet under kirken både blevet brugt til ugentlige line dance møder såvel som til ad hoc møder for de aktive kirkegængere. Flere lægbevægelser som Legion of Mary, Missionaries for Christ (tidligere kendt som Couples for Christ) og El Shaddai bruger mødelokaler i den tilhørende kommunitetsbygning bag kirken. For mange af især de ældre filippinere er kirken således et andet hjem, hvor de ofte kommer forbi for at mødes med andre eller for at planlægge aktiviteter. Ud over at lukningen af kirkerne var svær pga. den manglende kommunion og adgang til selve kirkerummet, så var det altså også de mange aktiviteter, der ligger ud over selve messen, der har virket begrænsende for den faste menighed i coronaperioden.

I Aarhus ændrede præsternes liv i kommunitetet sig også meget med nedlukningen. I en længere periode var de i isolation fra hinanden og fra andre, da én af dem blev konstateret COVID-19-positiv. Under normale omstændigheder er præsterne meget på farten og er kun sjældent samlet alle sammen i længere tid ad gangen. Det var de nu, og ved siden af de mange online-opgaver, var der således også mere tid til samvær præsterne imellem.

På tværs af sproggrupper var netop afsavnet i forhold til de sociale aktiviteter i sognet en fælles erfaring. Mange af dem, der gør brug af disse aktiviteter er netop ældre, der ikke på samme måde som de unge, kan omstille sig til elektroniske mødeplatforme.

Genåbning: Gummihandsker og håndsprit

Som nævnt i den kronologiske gennemgang af nedlukningen og genåbningen af den katolske kirke, har nogle af de smittereducerende tiltag været genstand for diskussion blandt et mindretal af katolikker i Danmark. Diskussionen er ofte affødt af, at kirken i andre lande er underlagt andre restriktioner eller har valgt at håndtere disse anderledes end i Danmark.

For den polske gruppe har genåbningens nye restriktioner begrænset nogle medlemmer så meget, at de ikke går til kommunion mere. Som før nævnt, indførte bispedømmet restriktioner på den fælles indtagelse af vin fra alterkalken. Dertil medførte de nye krav om at bruge handsker samt pligtmæssig håndkommunion,

⁸⁴ <https://da-dk.facebook.com/pages/Skt-Nikolaj-Kirke-Katolsk-Kirke/179863105366850> (Set 27. november 2020).

at nogle siden helt har afholdt sig fra kommuniionsmodtagelse.⁸⁵ I den polske menighed i Aarhus afstår præsterne også fra at give hostien i munden, og hvis folk stadig insisterer på at få hostien i munden, skal præsterne nægte at give dem den. Det har også her haft den konsekvens, at enkelte kirkegængere fravælger at deltage i kommunionen. Langt størstedelen af de polske katolikker er dog indforståede med restriktionerne.

De ændrede rammer om kommunionen har også givet nye situationer i den engelsktalende menighed Sakramentskirken på Nørrebro. Her er det i mindre grad distinktionen mellem hånd og mund, der er afgørende. Snarere udløser de nye regler for, hvor meget ens hænder må berøre hinanden under uddelingen af hostien, helt andre problemstillinger. P. Joy Fernando, der er ansvarlig for de engelsktalende menigheder på Sjælland, fortæller, at han sørger for at få folk til at krydse hænderne med opadvendte håndflader, sådan at han kan lægge hostien deri uden at røre ved dem. Inden kommunionen kommer han med en opfordring til kirkegængerne om ikke at tage hostien direkte ud af sine hænder: "Please don't grab the body of Christ from my hands".⁸⁶ I en situation, hvor de deltagende i kommunionen ikke må berøre hinanden, bliver uddelingen af hostien særlig vanskelig. Uddelingen og indtagelse af nadverbrødet er en fuldstændig central del af kommuniionsritualet, og netop derfor virker nogle af coronaperiodens restriktioner som et fremmedgørende element i dette religiøst intense øjeblik. Den kliniske gummihandske og lugten af håndsprit udgør for mange en forstyrrende faktor i forhold til den kropslige forening med sakramentet.

Den mellem menneskelige kontakt under gudstjenesten er ligeledes ramt af restriktioner. Man må, som nævnt, ikke længere måtte give hånd i forbindelse med den rituelle fredshilsen, og kirkegængerne skal bevæge sig med forsigtighed og afstand i kirkerummet, hvilket mange oplever som unaturligt og i strid med gudstjenestens formål og intention.

I de fremmedsprogede grupper i kirken i Danmark er der, som nævnt, i den religiøse praksis en dynamisk vekselvirkning mellem den globale, den nationale og den lokale kontekst. I Polen eksisterer der en mindre bevægelse inden for den katolske kirke, der ikke tror på coronavirusets eksistens, og derfor kan man streame messer fra Polen, hvor kirkegængere modtager kommunion i munden uden handsker, noget der potentielt udfordrer reglerne i Danmark. Den meget forskellige nationale håndtering og den interne kirkelige diversitet i forhold til COVID-19-pandemiens restriktioner bliver derfor i få tilfælde vendt til argumenter imod de danske restriktioner.

Erfaringer fra en global kirke i Danmark

Som det fremgår af denne artikel, lignede nedlukningen af den katolske kirke i Danmark i foråret 2020 på mange måder den, der ramte alle andre kirker og religiøse samfund i landet.

Vi har i det ovenstående med nedslag i enkelte menigheder og sproggrupper forsøgt at fastholde, hvad hændelsesforløbet var, og hvilke konsekvenser nedlukningen fik for katolsk kirkeliv i Danmark. Derudover har vi taget et par af de temaer op, som i nogen grad adskiller den katolske kirke og de katolske kristne fra majoritetsreligionen i landet. Det gælder både kirkens hierarkiske struktur, dens globale karakter og den særlige betydning, som hhv. kirkerum, sakramenter og sakramentalier har i katolsk fromhedsliv. Her har vi

---

⁸⁵ Det er ikke helt klart, hvorfor det skulle være bedre at modtage kommunion i munden frem for i hånden. p. Herbert Krawczyk forklarer det ved, at tungen kan skade flere ved bagtalelse end hånden kan ved vold. Derfor er tungen et mere centralt organ.

⁸⁶ Interview med p. Joy Fernando O.M.I. 19. november 2020.

set, hvordan spørgsmål om adgang til kirke og skriftemål, vievand, samt spørgsmål omkring modtagelsen af kommunionen (nadver) synes umiddelbart at have fyldt mere i den katolske kirke end i andre kirkesamfund i Danmark. Dette skyldes, at katolicismen i sin selvforståelse i særlig grad handler om den sakramentale formidling af nåde og Guds nærvær (Irwin 2013). Da det altid indbefatter en materiel dimension og en kropslig-taktil interaktion mellem lægfolk og præster, er det ikke underligt, at netop disse spørgsmål har fyldt så forholdsvist meget.

I forhold til kirkens internationale karakter, så var én af konsekvenserne af nedlukningen en øget global indflydelse på de individuelle kirkegængere. Ligesom de polske katolikker, streamede mange af de filippinske katolikker messer fra Filippinerne i nedlukningsperioden. Blandt de katolske indvandrere er den globale indflydelse naturligvis ikke ny. Langt de fleste er i vedvarende kontakt med deres lokale kirker i hjembyen eller hjemprovinsen i Polen, Filippinerne eller Vietnam. Pavens centrale placering i kirken er også et konstant referencepunkt, der gør, at alle katolske menigheder i hele verden også ser imod Rom. Men denne dimension blev forstærket under nedlukningen af den fysiske kirke.

I Danmark var biskoppen også i kontakt med Rom to gange i COVID-19-perioden, for at være orienteret om den universelle kirkes retningslinjer. Det bringer os frem til det sidste aspekt, nemlig kirkens hierarkiske karakter. Biskoppen og bispekontoret spillede en central rolle i at formidle de danske myndighedernes retningslinjer ud til sognene og tilpasse dem katolske forhold. Kirkens internationale karakter gjorde også, at kirken og dens præster fik en central placering i forhold til at kommunikere de nationale retningslinjer ud til fremmedsprogede grupper i kirke, hvor ikke alle er lige fortrolige med dansk.

Litteratur

- Bentzen, J. Sinding 2020, "In crisis, we pray: Religiosity and the COVID-19 pandemic", Københavns Universitet: https://www.economics.ku.dk/research/corona/Bentzen_religiosity_COVID.pdf (set 19. oktober 2020)
- FUV 2020, *Når folkekirken skal spille efter reglerne - men uden for banen. Folkekirkens håndtering af coronaperioden i foråret 2020*. Rapport fra Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter.
- Irwin, Kevin W. 2013, *Serving the Body of Christ: The Magisterium on Eucharist and Ordained Priesthood*. Paulist Press.